

Şamanizm basit bir büyüçülük değil

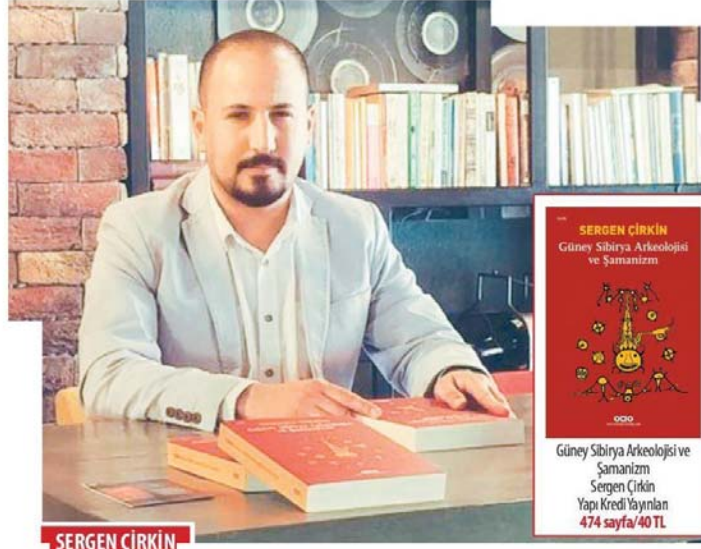
Arkeolog Sergen Çirkin, 'Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm' isimli kitabında Şamanizm'in izini Sibirya'daki kazılarda sürdürdü. Çirkin'e göre arkeolojiyle birlikte etnografi ve antropolojinin çalışmasıyla Güney Sibirya Şamanizmi; mitolojik öyküleri, kurban gelenekleri, kutlama törenleri, evrenin yaratılış ve gökcisimleri hakkındaki görüşleriyle 'ilkel bir büyüçülük' olmaktan ziyade, gelişimini büyük oranda tamamlamış bir 'din'.

DENİZ YILMAZ -İSTANBUL

Özellikle Türkiye'de entelektüel bir hobi hâline gelen ve hakkında çok şey bilindiği sanılmasına rağmen gerçekte pek de öyle olmayan Şamanizm, Ural-Altay kültürünün taşıyıcılarının başında geliyor. Kültürel aktarımın ve belleğin önemli parçası Şamanizm, Sibirya'daki durağan zaman evrelerini göstermesinin yanında, hem bölgenin geçmişine dair bilinmeyen veya az bilinenleri hem de dünya mirasına ilişkin nüveler barındırıyor. Tarih öncesinden bugünlere dek gelen Şamanizm, bir inanç sistemi olmasının yanı sıra Sibirya'nın bilinçaltını yansıtan bir kültürel öğe. Sergen Çirkin, 'Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm' isimli çalışmasında, hem bu coğrafyaya hem de söz konusu inanç sistemine dair bir kazı gerçekleştiriyor.

Çirkin, Sibirya'da farklı işleyen zamanı Şamanizm rehberliğinde anlamaya çalışırken bu inanç sisteminin yıllar boyunca "basit bir büyüçülük olarak algılandığını" hatırlatıp şunları belirtiyor: "Ülkemizde telif ve çeviri, Şamanizm üzerine yayımlanmış kitapların tamamına yakını etnografik Şamanizm hakkında. Fakat biz bu kitapla Şamanizm'i yalnızca etnografik açıdan değil, arkeolojik açıdan da inceledik. Güney Sibirya arkeolojisi ve Şamanizm'i birlikte ele alarak şamanik düşüncenin oluşum evrelerini inceledik."

Çirkin, araştırmasında Sibirya coğrafyasının kimliğini açığa çıkaran arkeolojik bulguları, inanç biçimlerini ve objeleri ortaya koyarak bölgenin kültürüne de yoğunlaşıyor. Böylece hem bölgenin sınırlarını çiziyor hem de Güney Sibirya hakkında bilimsel olmayan veya ezoterik bilgilerin birkaç adım ötesine geçerek

kapsamlı bir çalışma getiriyor okurun önüne. Bununla birlikte konunun meraklılarına ve bu alanda uzmanlaşmak isteyenlere Güney Sibirya'nın kazı tarihçesine dair yaptığı dökümlerle arkeolojik çalışmaların gelişimini gösteriyor.

18'inci yüzyıldan beri kazı yapılan Güney Sibirya'nın arkeolojik keşifler açısından önemli bir coğrafya olduğunu kaydeden Çirkin, bölgedeki belli başlı müzelerin (Altay Yerel Devlet Müzesi, Irkust Devlet Müzesi, Başkurdistan Cumhuriyeti Ulusal Müzesi, Rusya Bilimler Akademisi Sibirya Şubesi Buryat Müzesi vd.) adını anıyor. Bahsi geçen araştırmaların, kazıların ve müzelerin, Neolitik Çağ'dan Ortaçağ'a kadar uzanan Güney Sibirya kültürlerinin ve inançlarının kronolojisini ortaya koyup

bu konuları çözümlemede önemli role sahip olduğunu hatırlatıyor yazar.

Çirkin, Güney Sibirya Şamanizmi'nin doğuşuna ilişkin şöyle bir tespiti var: "A. Ohmarks gibi araştırmacılara göre Sibirya Şamanizmi'nin doğuşunda zorlu coğrafi şartlar ve psiko-patolojik hastalıklar etkin olmuştur. Teoriye göre aşırı soğuklar, silik güneş, uzun süren geceler, Sibirya'nın karlarla kaplı ıssız coğrafyası, yemek ve vitamin eksikliği gibi nedenler, bölge insanının sinir sisteminde ve ruh dünyasında derin izler bırakmıştır. Sinir ve ruh hâlindeki bu çöküntü, sanrılar ve rüyalar gören, sara nöbetleri geçiren bir kişiliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu görüş, her ne kadar modern araştırmacıların bir kısmı tarafından reddedilse

de Şamanizm'in bazı kısımlarını açıklamak için kullanılır. Çünkü Sibirya'da Şaman seçilmenin en temel belirtilerinden biri hastalıktır. Ruhlar tarafından Şaman seçilen kişi, sara nöbetleri ve hastalıklarla kendisinden geçer. Ancak burada çok önemli bir ayrıntı bulunur; 'Şaman', söz konusu nöbetleri, bir süre sonra kendi kontrolü altına almıştır. O, transa geçme yeteneği sayesinde kendi bedenine tam anlamıyla hükmeder."

Coğrafya-kültür-inanç ilişkisinin en belirgin biçimde görüldüğü bölgelerden biri olan Güney Sibirya, Çirkin'in ifadeyle ölü gömme âdetlerinden biyolojik çeşitliliğe kadar farklı pek çok yönden inceleniyor. Hâl böyle olunca arkeolojiyle birlikte etnografi ve antropoloji de devreye giriyor. Şamanizm de bu üç disiplinin ortak çalışmasıyla bir kültürel inceleme alanına dönüşüyor.

Çirkin'e göre Güney Sibirya Şamanizmi; mitolojik öyküleriyle, kurban gelenekleriyle, kutlama törenleriyle, evrenin yaratılış ve gökcisimleri hakkındaki görüşleriyle "ilkel bir büyüçülük" olmaktan ziyade, gelişimini büyük oranda tamamlamış bir "din."

Şamanizm, Ortadoğu ve Asya dinlerinden yazılı literatürü olmayışıyla da ayrılıyor. Çirkin, güçlü sözlü geleneğe sahip olan Sibirya Şamanları'nın, öğretilerini nesilden nesle aktardığını; "arkeolojik ve etnografik malzemenin mukayesesinin ve uyumunun, bize bu aktarımın ne denli güçlü olduğunu ispat ettiğini" söylüyor.

Çirkin'in kaleme aldığı Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm, bahsi geçen malzemeleri ve bunlardan hareketle gerçekleştirilen araştırmaları ortaya koyarak bölge ve din hakkındaki bilgi bulanlıkklarını gideriyor.